

EDMOND MEERT & C° IN HAVANA
EN HET MARITIEM COMPTOIR VAN
JEAN-LAMBERT MICHIELS-LOOS

© Huib Billiet Adriaansen, januari 2024
Omslag: baai van Havana met opslagplaats Regla, 1857 (Eduardo Laplante)
Printafdruk: Mijnbestseller.nl
ISBN: 9789403730103

Edmond Meert & C° in Havana
en het maritiem comptoir
van Jean-Lambert Michiels-Loos
1842-1867

VOORWOORD

Dit boek haakt aan bij een reeks publicaties over de historische relatie tussen Cuba en België, een onderwerp dat al enkele jaren mijn aandacht heeft. Edmond Meert had ik al een tijdje in de gaten maar informatie over die consul-marchand in Havana ligt niet in handbereik. Als we hem opzoeken via Internet verstopt hij zich achter een recentere naamgenoot, een grootindustriële uit het Waasland. In het diplomatiek archief in Brussel valt zijn persoonlijk dossier opvallend mager uit. Hij komt niet voor in studies over het negentiende-eeuwse zakenleven in Antwerpen. Edmond Meert werd daar wel geboren en had er alles mee te maken, maar zijn actieterrein bevond zich op bijna duizend kilometer varen verwijderd van de Scheldestad.

Wat volgt is geen klassieke biografie van Edmond Meert en evenmin een becijferde analyse van de onderneming die zijn naam droeg. Een groot deel van de informatie daarover berust in het Nationaal Archief en andere archieven op Cuba. De verwerking ervan vereist een andere aanpak. Wel leg ik op basis van de beschikbare bronnen een reeks puzzelstukken in elkaar over zijn bezigheden en relaties. Ik doe dat met veel aandacht voor het politieke, economische en sociale leven op Cuba waar hij door omringd was en waar hij deel van uitmaakte.

Tijdens de naspeuringen zag ik vaak de naam Jean-Lambert Michiels-Loos passeren, de zakenman, reder en senator die onder meer bekend was voor zijn ambitieuze maritieme initiatieven. Zijn biografie vermeldt steevast dat hij in

Havana een *comptoir* heeft opgericht. Echter, wat het inhield, wanneer hij dat deed en waar het precies gevestigd was, daarover zijn de auteurs muisstil gebleven. Toen ik ontdekte dat Jean-Lambert Michiels een stevige relatie had met Edmond Meert prikkelde dat mijn nieuwsgierigheid. Dit boek brengt meer helderheid over dat mistig gebleven initiatief van die notoire Antwerpse reder.

Mijn dank gaat uit naar Carlos Venegas, Pablo Fornet, Veerle De Schrijver, Erik Laforce, Erik Dekeyser en Rik De Ruyck voor het bezorgen van informatie, de hulp bij de vertaling en bij de redactie. De medewerkers van het Rijksarchief in Beveren, in het bijzonder Pieter-Jan Bostoën en Patrick Cleiren, ben ik erkentelijk voor de uitzonderlijke bereidwilligheid.

HANDELSAGENT

Charles Henry Edmond Meert zag het levenslicht op 24 januari 1807 in het ouderlijk huis, Groenplaats 470 in Antwerpen. Vader Jean-Joseph was afkomstig uit Brussel en werkte als zelfstandige in de Scheldestad. Hij stond in voor de verzending van goederen en organiseerde diligences naar Brussel met aansluitingen naar Parijs en Luik. Ook moeder Marie-Thérèse Pauline Van Assche was in Brussel geboren.¹

De grootmoeder van Edmond aan vaders kant was Marie-Thérèse-Joseph Schwartzs, *propriétaire*. Grootvader aan moeders kant was Jean-Pierre Charles Van Assche, getrouwd met Catherine Joseph Guillyns, rentenierster. In de genealogie treffen we ouders en grootouders van Edmond Meert aan als late telgen van de Serhuyghs, één van de zeven bevoorrechte en bemiddelde Brusselse geslachten.²

In 1816 telde het gezin Meert vijf kinderen: Paulina, Ludovicus, Edmond, Victor en de eenjarige Elisa. Drie jaar later woonde de familie in de straat Klapdorp en in 1828 in de Minderbroederstraat. Vader Jean was dan als douaneambtenaar verantwoordelijk voor de ijking van de tonnenmaat van schepen en de bewaking van de goederenoverdacht.

Na de Belgische onafhankelijkheid zien we Elisa Meert in de weer met toonladders en partituren om later als zangeres wereldfaam te genieten. Zij zou meermaals op gravures en litho's geportretteerd worden en vergenoegd het lied *Auf Wiedersehen* horen dat de componist Felix Mendelssohn Bartholdy aan haar opdroeg. Ze concerteerde als Elisa 'Meerti' met haar echtgenoot en klarinettist Joseph Blaes van Londen tot Sint-Petersburg.³

Edmond koos voor een andere weg. Hij ging aan de slag

als koopmans-klerk en zijn aandacht ging uit naar de overzeese handel. Tegen het einde van de jaren dertig kon hij als vertegenwoordiger trots uitpakken met zijn zakelijke ervaring en al gauw met de nodige financiële draagkracht voor een handelsonderneming.

De familie Jean Meert zou in april 1847 naar een grotere woning in de Beggaardenstraat verhuizen. Edmond staat dan nog op dat adres ingeschreven. Het bevolkingsregister suggereert ‘zonder beroep’. In werkelijkheid leefde hij toen als zaakvoerder van een firma al gedurende vijf jaar meer in Havana. Zijn oudste zus Paulina was ondertussen getrouwd met de in Brussel geboren Henricus Carolus Van Assche die als douane-ambtenaar in Antwerpen werkte. Zij woonden met hun gezin in bij de familie Jean Meert. Een van de kinderen uit dat huwelijk, Henri Frédéric, was voorbestemd om later neef Edmond achterna te reizen.

ANTWERPEN-HAVANA

In de periode dat Edmond Meert zijn blik naar het Amerikaanse continent richtte hadden alle Spaans-Amerikaanse landen hun onafhankelijkheid bevochten, behalve Puerto Rico en Cuba. Op die Spaanse overzeese provincies klonk de roep om hervormingen en zelfbestuur steeds luider, maar Madrid hield de politieke teugels heel strak. Op economisch gebied echter handelde Cuba met veel meer armslag. Dat dankte het eiland vooral aan de massale slavenarbeid, het hoogtechnologisch niveau van de suikerindustrie en een exclusieve positie op de wereldmarkt. Cuba was, naast Brazilië en de zuidelijke staten van de Verenigde Staten, één van de regio's op het Amerikaanse continent waar de slavernij niet

was afgeschaft. Ondanks de officiële afschaffing van de sla-
venhandel, waar Spanje zich schoorvoetend bij had neerge-
legd, werden nog steeds slaven uit Afrika illegaal op Cuba
ingevoerd.

Cuba was de nummer één in de wereld voor de uitvoer
van suiker. De import en de raffinage van die ruwe zoetig-
heid droeg bij tot de snelle heropbloei van Antwerpen na
een periode van neergang sinds de Scheldesluiting.⁴ Dat
verzekerde het maritieme contact met de Cubaanse haven-
steden Havana en Matanzas en bood de mogelijkheid om
Belgische producten op de retourvaarten mee te sturen.

De Belgische belangstelling voor Cuba beperkte zich niet
tot de handel. Spanje, op de rand van het bankroet door op-
eenvolgende jaren van oorlog en deficit, bood in 1837 Cuba
te koop aan. Leopold I toonde veel interesse om het eiland
te kopen, maar na ondubbelzinnige Engelse weerstand werd
het hem door Sylvain Van de Weyer, gevolmachtigd minis-
ter in Londen, afgeraden.⁵

Een jaar later richtte de regering haar aandacht op een bij
Cuba horend eilandje (Isla de Pinos). De bedoeling was om
er een Belgische kolonie te stichten die in de regio als een
bazar océanique voor eigen producten zou uitgroeien. De
Antwerpse politicus Jean-Baptiste Smits, lid van de kamer
van koophandel en directeur Handel en Industrie bij het
ministerie van Binnenlandse Zaken, speelde in het overleg
een grote rol. De onderhandelingen werden echter onbe-
slist afgebroken, onder andere door een burgeroorlog en een
machtswisseling in Madrid.⁶

Na deze afknappers richtte de Belgische vorst en zijn re-
gering zich op andere gebieden in de regio om koloniale dro-
men gerealiseerd te zien. Dat weerhield enkele kopstukken